

Õiguskantsler

Teie 06.04.2022 nr

Meie 04.05.2022 nr 6-1/220535/2202438

Elusoleku tõendi esitamise kohustus

Lugupeetud avaldaja

Küsisite pensioni maksmisega seotud elusoleku tõendi esitamise kohustuse kohta. Mainisite oma kirjas, et Euroopa Liidus elavatelt pensionäridelt nõutakse pensioni saamiseks elusoleku tõendit, kuid Venemaal elavatelt pensionäridelt seda ei nõuta. Soovisite teada, kas selline nõue on põhiseaduse ja seadustega kooskõlas.

[Eesti Vabariigi põhiseaduse](#) (PS) § 28 lõike 2 kohaselt on inimestel vanas eas õigus saada riigilt abi. Millist abi, kui palju ning mis tingimustel riik abi annab, peab põhiseaduse järgi otsustama Riigikogu. Riik maksab eakatele inimestele pensioni, kui seaduses sätestatud tingimused on täidetud. Eesti maksab pensioni sõltumata sellest, millises riigis Eestist pensioni saav inimene elab ([riikliku pensionikindlustuse seaduse](#) (RPKS) §-d 42–42²). Kui Eestist pensioni saav inimene sureb, siis pensioni maksmine lõpetatakse.

Välisriigis elavate Eestist pensioni saavate inimeste surma kohta saab Sotsiaalkindlustusamet andmeid sageli suure viivitusega ning selle tõttu tekivad riigil enammaksed. Kahjuks ei õnnestu enamakstud summasid alati tagasi saada. Pensioni enamaksete vähendamiseks on RPKS-is sätestatud tingimus, mille kohaselt makstakse välismaal elavatele pensionäridele pensioni sel juhul, kui nad esitavad Sotsiaalkindlustusametile tõendi enda elusoleku kohta. Tõend tuleb esitada üks kord aastas 1. märtsiks (RPKS § 42⁴ lg 1). Elusoleku tõendi esitamise kohustus on pensioni enamaksete vähendamiseks sobiv, vajalik ja inimest vähekoormav abinõu, seega ei ole RPKS § 42⁴ lõikes 1 sätestatud tõendi esitamise nõue PS § 28 lõikega 2 vastuolus.

RPKS-is on ette nähtud ka erandid, millal elusoleku tõendit esitama ei pea (RPKS § 42⁴ lg 2). Seda ei tule teha siis, kui elusolekut on võimalik tõendada veelgi vähem koormaval viisil. Seetõttu on erandite tegemine kooskõlas PS §-st 14 tuleneva hea halduse põhimõttega.

1. Elusoleku tõendit nõuavad pensionäridelt mitmed riigid (nt Hispaania). Seega pole tegu tavatu nõudega. Inimene, kes elab välisriigis, kuid saab pensioni Eestist, peab igal aastal hiljemalt 1. märtsiks tõendama oma elusolekut, esitades Sotsiaalkindlustusametile oma elukohariigi ametiasutuse või Eesti Vabariigi välisesinduse kinnitatud kirjaliku tõendi (elusoleku tõend). Kui ta jätab ettenähtud tähtpäevaks selle tõendi esitamata, peatatakse talle pensioni maksmine alates sama aasta 1. aprillist. Tõendi hilisemal esitamisel jätkatakse pensioni maksmist tagasiulatavalt alates pensioni maksmise peatamisest (RPKS § 42⁴ lõiked 1 ja 3).

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

2. Välisriigis elavale Eestist pensioni saavale inimesele maksab Sotsiaalkindlustusamet pensioni kas välisriigi pädeva asutuse kaudu või otse selle inimese välisriigis asuvale arvelduskontole (RPKS § 4 lg 3 ja 4; § 36 lg 1; [sotsiaalseadustiku üldosa seaduse](#) § 28 lg 3 p 3 ja lg 4).

3. Inimene ei pea elusoleku tõendit esitama, kui ta elab riigis, millega Eesti on sõlminud kahepoolse sotsiaalkindlustuslepingu, mis näeb ette pensionide väljamaksmise pädevate asutuste kaudu (RPKS § 42⁴ lg 2 p 2). Niisuguse väljamakseviisiga lepingud on Eesti sõlminud Moldova, Ukraina, Valgevene ja Venemaaga. Eesti pädev asutus on nende lepingute kohaselt Sotsiaalkindlustusamet. Teise riigi pädev asutus on näiteks selle riigi pensionifond. Need lepingud näevad ette, et Eesti maksab välisriigis elavate Eesti pensionäride pensionide kogusumma teise riigi pädeva asutuse arvele ja see asutus maksab ise selles riigis elavatele Eestist pensioni saavatele inimestele nende vahendite arvelt pensioni välja. Teise riigi pädev asutus maksab omakorda Eestis elavate selle riigi pensionäride pensionide kogusumma Sotsiaalkindlustusameti arvele ja amet maksab need pensionid välja siin elavatele selle riigi pensionäridele. Pädevate asutuste kaudu pensioni väljamaksmine eeldab pensioni saajate kohta andmevahetust. Andmevahetuse põhimõtted on kirjas lepingutes, täpsemad sätted on rakenduslepingutes. Lepingu sõlminud riigid teatavad üksteisele ka nende territooriumil elavate teise riigi pensioni saavate inimeste surmast. Selle tõttu pole vaja nendes riikides elavatelt Eestist pensioni saavatelt inimestelt elusoleku tõendit küsida.

4. Välisriigis elav Eestist pensioni saav inimene ei ole kohustatud elusoleku tõendit esitama ka juhul, kui talle makstakse pensioni otse tema välisriigis asuvale arvelduskontole tingimusel, et Eesti on sõlminud selle riigiga andmevahetuslepingu ning see leping toimib tõrgeteta. Sellised lepingud on Eesti sõlminud Läti ja Leeduga.

5. Kui välisriigis elavale pensionäriale (sõltumata sellest, kas inimene elab Euroopa Liidu liikmesriigis või mujal) makstakse Eestist pensioni otse arvelduskontole, kuid Eestil ei ole selle riigiga andmevahetuslepingut sõlmitud, tuleb inimesel Sotsiaalkindlustusametile esitada kord aastas elusoleku tõend. Samamoodi tuleb tõend esitada inimesel siis, kui kahe riigi vahel on andmevahetusleping sõlmitud, kuid lepingu rakendamiseks on probleeme, mida Eesti ühepoolset lahendada ei saa. Euroopa Liidu sotsiaalkindlustuse koordineerimise raames vahetatakse neid andmeid, mis on selle riigi sotsiaalkindlustussüsteemis olemas. Kui inimene ei ole selles riigis töötanud ja saab pensioni ainult Eestist, ei pruugi teise riigi sotsiaalkindlustussüsteemis tema kohta andmeid olla. Teise riigiga andmevahetus võib olla ka väga aeglane. Elusoleku tõendi peab sel juhul esitama ka Eesti kodanik.

6. Kui välisriigis elav Eestist pensioni saav Eesti kodanik on registreerinud oma elamise elukohariigis asuvas Eesti Vabariigi välisesinduses või konsulaarasutuses, siis võib Sotsiaalkindlustusamet saada selle inimese surma kohta teate välisesinduse või konsulaarasutuse kaudu. Eesti kodanikud ei ole siiski kohustatud oma elukohta Eesti Vabariigi välisesinduses või konsulaarasutuses registreerima ([konsulaarseaduse](#) § 37 lg 2; [välisriigis ajutiselt viibiva või püsivalt elava Eesti kodaniku või välismaalase andmete registreerimise kord ja registreerimistaotluse vormid](#) § 2) ning kõik välismaal elavad Eesti kodanikud ei ole seda ka teinud. Sotsiaalkindlustusameti kogemus on näidanud, et enammaksete vältimiseks ei piisa sellest, kui amet saab inimese kohta andmeid Eesti Vabariigi välisesinduse või konsulaarasutuse kaudu. Seetõttu on elusoleku tõendi esitamise kohustus ka välismaal elavatel Eesti kodanikel (vt seaduseelnõu [199 SE \(2016\)](#) seletuskiri).

7. Elusoleku tõendamiseks ei piisa üksnes digiallkirjastatud avalduse esitamisest, sest tõendada tuleb ka isikusamasust. Elusoleku tõendi esitamisel on isikusamasust kontrollinud välisriigis elava pensionäri elukohariigi ametiasutus või Eesti Vabariigi välisesindus.

8. Elusoleku tõendi asemel võib inimene Sotsiaalkindlustusametile esitada oma elukohariigi maksuhalduri või muu pädeva ametiisiku kinnitatud tulumaksuseaduses sätestatud residentsust tõendava dokumendi. Inimene võib oma elusolekut tõendada ka Sotsiaalkindlustusameti loodud elektroonilise kanali kaudu, mis praegu on Skype. Lisaks saab välisriigis elav inimene Eestit külastades oma elusolekut tõendada Sotsiaalkindlustusameti klienditeeninduses kohapeal (RPKS § 42⁴ lg 2 punktid 1 ja 3; [residentsuse ja tulu saaja tõendamine välislepingu rakendamiseks](#) § 2 lg-d 1, 2).

Seega on välisriigis elaval Eestist pensioni saaval inimesel elusoleku tõendamiseks mitu võimalust, mille seast ta saab valida endale kõige paremini sobiva.

Välismaal elava pensionäri elusoleku tõendamise kohta leiate lisainfot Sotsiaalkindlustusameti [kodulehelt](#).

Lugupidamisega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise